

HADRIANOPOLİS/ADRIANOPOLİS ŞEHRİNİN GEÇ ROMA İMPARATORLUĞU VE BİZANS DÖNEMLERİNE AİT ŞEHİR KURULUŞ HİKÂYELERİ

*The Late Imperial Roman and Byzantine Foundation Stories of
Hadrianople/Adrianople*

Buket KİTAPÇI BAYRI*

ÖZ: Milattan önce 8. yüzyıldan 6. yüzyıla kadar Grek topluluklar Balkan yarımadasının güneydoğusundaki Hellas anakarasından çıkıp Karadeniz'den İspanya'ya uzanan geniş bir coğrafyaya yayılarak buralarda şehirler kurdular. Arkaik (M.Ö. 640-480), Klasik (M.Ö. 5. yüzyıl-323) ve Helenistik (M.Ö. 323-31) dönemlerde şehir devletleri, kuruluş (*ktisis*) hikâyesi/efsanesi anlatılarından yararlanarak kendilerine onur duyacakları bir kimlik yaratmaktaydılar. Şehirlerin kurucu olarak adlandırdıkları kişiler (*oikistes*) şehrin ilk ve gerçek kurucusu olabileceği gibi, doğal bir felaket veya ihmalle yıkılmış bir yerleşimi yeniden inşa eden veya büyük ölçüde değiştiren veya en azından altyapıyı ve nüfusu değiştiren muhtelif kişiler de olabiliyordu. En seçkin kurucular, şehirlerin anlatılmaktan asla vazgeçemediği, onlara kuruluşlarını bahşeden kurtarıcı tanrılarıydı. Kurucular hiyerarşisinde, tanrıların peşinden, farklı coğrafyalarda *polis*'i kurmak için Hellen anavatanını terk eden mitolojik kahramanlar gelmekteydi.

Roma İmparatorluk döneminde Eskiçağ Grek dili, edebi modelleri ve antik kentlerin asil (*eugeneia*) köklerine hayranlık duyan "philhellene" Roma imparatorları bu kuruluş efsaneleri aracılığı ile özellikle İmparatorluğun doğusundaki kentleri Roma politik ve kültürel yapısına entegre etmeye çalıştılar. Diğer yandan özellikle imparator Augustus (hük. M.Ö. 27-14) ile Severus Hanedanlığı (M.S. 193-235) arasındaki dönemde Roma imparatorları, kendilerini şehir kurucuları (*ktistes*) olarak takdim ederek, kurucusu addedildikleri şehirlere ayrıcalık ve onursal haklar tanıdılar. İmparator Augustus ve Hadrianus (hük. M.S. 117-138) bu yerel hak ve ayrıcalıkları kurumsallaştırmaya çalıştılar. İstanbul'un 230 kilometre kuzeybatısında yer alan bugünkü adıyla Edirne şehrinin de Roma İmparatorluğu döneminde ortaya çıkan bir kuruluş hikâyesi bulunmaktadır. Bu kuruluş hikâyesi daha sonra 10. yüzyılda üç Bizans kroniğinde ve 14. yüzyılda bir Bizans şehitlik hikâyesinde tekrar edilmiştir. Makale Hadrianopolis / Adrianopolis şehrinin geç Roma İmparatorluğu ve Bizans dönemlerine ait kuruluş hikâyelerine odaklanmaktadır.

* Dr., Koç Üniversitesi, Stavros Niarchos Vakfı Geç Antik ve Bizans Araştırmaları Merkezi (GABAM), İSTANBUL, bkbayri@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5037-1999

Geliş Tarihi / Received: 19.12.2021
Kabul Tarihi / Accepted: 14.01.2022
Yayın Tarihi / Published: 29.07.2022

Anahtar Kelimeler: Edirne, Adrianopolis/Hadrianopolis, Roma İmparatorluğu, Bizans İmparatorluğu, Şehir Kuruluş Hikâyeleri

ABSTRACT: Between the 8th century BC and 6th century BC, the Greek communities left the Greek mainland and founded cities over a vast geography extending from the Black Sea to Spain. During the Archaic (BC 640-480), Classical (BC 480-323) and Hellenistic (BC 323- 31) periods, the Greek city-states made use of city foundation stories (*ktisis*) as a medium for creating an honorable identity for their cities. In the narratives, the founders of these cities (*oikistes*) are sometimes the first historical founder(s), or someone who rebuilt the city after natural disasters or negligence, or someone who changed the urban structure, or improved or changed the infrastructure or its demography. The most distinguished founders in these stories are the gods and goddesses who found a city and endow its independence. The foundation stories are most keen on narrating the role of these deities in the foundation of the cities. In the hierarchical order of the founding “fathers” the mythological characters who left the Hellenic/Greek mainland to found a Greek *polis* in other parts of the World, came after the gods and goddesses.

During the Roman imperial period, the philhellene Roman emperors, who showed particular interest in Classical Greece, including in its language, its literary models and noble origins (*eugeneia*) of the cities, made use of the city foundation stories in order to politically and culturally integrate the east Roman cities within the Roman imperial world. Especially from Augustus (r. BC 27-14) until the Severan dynasty (AD 193-235), the emperors were declared as the founder (*ktistes*) of cities, thus bestowing cities honor and certain privileges. More generally in the East, the policies of Augustus and Hadrianus (r. AD 117-138) aimed at instituting local rights and privileges accounted for their frequently being designated city founders. There exists an imperial Roman foundation story of Hadrianople/Adrianople, modern city of Edirne, which lies 230 km northwest of Istanbul. This imperial Roman foundation story is then retold in three 10th-century Byzantine chronicles and then in a 14th-century Byzantine martyrdom story. The article focuses on these imperial Roman and Byzantine foundation stories.

Keywords: Edirne, Hadrianople/Adrianople, Late Roman Empire, Byzantine Empire, Foundation Stories of Cities

Giriş

Milattan önce 8. yüzyıldan 6. yüzyıla kadar Grek topluluklar Hellen anakarısından çıkıp Karadeniz’den İspanya’ya uzanan geniş bir coğrafyaya yayılarak buralarda şehirler kurdular (Hansen ve Nielsen, 2004). Arkaik (M.Ö. 640-480), Klasik (M.Ö. 5. yüzyıl-323) ve Helenistik (M.Ö. 323-31) dönemlerde, şehir devletleri şehir kuruluş (*ktisis*) hikâyesi/efsanesi anlatılarından yararlanarak kendilerine onur duyacakları bir kimlik yaratmaya çalışmışlardır. Şehirlerin kurucuları addedilen kişiler (tek. *ktistes*, çoğ. *ktistai*) şehrin ilk ve gerçek kurucusu olabileceği gibi, doğal bir felaket veya ihmalle yıkılmış bir yerleşimi yeniden inşa eden veya büyük ölçüde değiştiren veya en azından altyapıyı ve nüfusu değiştiren muhtelif kişiler de olabiliyordu. En seçkin kurucular, şehirlerin anlatmaktan asla vazgeçmediği, onlara kuruluşlarını bahşeden kurtarıcı tanrıları. Tanrılar şehre kült gibi

hediyeler bahşederek şehrin kalıcı kuruluşunun temellerini atmış olur ve böylece kentsel kurumların varlığı ve kimliği de ortaya konmuş olurdu.

Kurucular hiyerarşisinde tanrıların peşinden, farklı coğrafyalarda *polis* kurmak için Hellen anavatanını terk eden mitolojik kahramanlar gelmekteydi. Bu tür gezgin kahramanların yalnızca ilk yerleşimi inşa etmekle kalmayıp, aynı zamanda şehirlerin kurucu babaları veya aristokrat ailelerinden biri haline geldiği de kuruluş hikâyelerinde aktarıldı. Çoğu zaman, bu kahramanlar aracılığıyla, eski Grek merkezleriyle aile bağları kurulurdu. Eskiçağ Grek şehir kuruluş hikâyelerinde kurgusal ve tarihsel kurucu gelenekler, türe özgü anlatı yöntemleri ve motifleri, şairlerin yaratıcı hayal gücü, mitoloji ve tarihsel gerçeklik, zaman içinde harmanlanmış ve şehir kuruluş hikâyelerini biçimlendirmiştir (Dougherty, 1994; Scheer, 1993).

Roma İmparatorluk döneminde eskiçağ Grekçesi, edebi modelleri ve antik kentlerin asil (*eugeneia*) köklerine hayranlık duyan “philhellene” Roma İmparatorları bu kuruluş efsaneleri aracılığı ile özellikle İmparatorluğun doğusundaki kentleri Roma politik ve kültürel yapısına entegre etmeye çalıştılar. Diğer yandan özellikle imparator Augustus (hük. M.Ö. 27- M.S. 14) ile Severus Hanedanlığı (M.S. 193-235) arasındaki dönemde Roma imparatorları, kendilerini şehir kurucuları (*ktistai*) olarak takdim ederek, kurucusu addedildikleri şehirlere ayrıcalık ve onursal haklar tanıdılar. İmparator Augustus ve Hadrianus (hük. M.S. 117-138) bu yerel hak ve ayrıcalıkları kurumsallaştırmaya çalıştılar (Pont, 2007). Bu durum İmparator Hadrianus döneminde M.S. 131-132 yılında kurulan ve *Panhellenion* adıyla bilinen “Hellen Şehir Devletleri Birliği” ile kurumsal hale geldi. Bir şehrin bu birliğe girebilmesi için Hellen kökleri olduğunu kanıtlaması gerekmektedir. Şehrin kurucusu olarak bir Yunan tanrısı veya Yunan mitolojisinden bir kahramanın etrafında anlatılan hikâyeler kadim ve asil kökene sahip olunduğuna dair iddiaları kanıtlamak için bir yoldu (Heller, 2006).

Hadrianopolis/Adrianopolis’in Roma İmparatorluk Dönemine Ait Şehir Kuruluş Hikâyesi

İstanbul’un 230 kilometre kuzeybatısında yer alan bugünkü adıyla Edirne şehrinin de Roma’nın imparatorluk dönemine (M.Ö. 26-M.S. 476) dayanan kuruluş efsanesi bulunmaktadır. Roma’nın imparatorluk dönemi Adrianopolis/Hadrianopolis kuruluş efsanesini nümismatik veriler ışığında inceleyen Johannes Nollé, Hadrianus’un bu şehrin kurucusu olması ve şehre “Hadrianus’un Şehri” Hadrianopolis/Adrianopolis isminin verilmesini

Hadrianus'un M.S. 124/25 yılında Karadeniz'de İskitlerle yapılan savaşlar sırasında Trakya'ya yaptığı bir seferle ilişkilendirir.¹ Bu döneme ait bir sikkede Hadrianus *ktistes* olarak anılır (Nollé, 2009).

Bizans kaynaklarında bu şehir için, İmparator Hadrianus'un isminden gelen Hadrianopolis/Adrianopolis adı dışında, Orestias ve Odrysoi adları da kullanılmaktadır. Geç Antik Çağ (M.S. 284-700) kaynakları bu yerleşim yerini Uskuduma olarak da adlandırır. Makedon Kralı II. Philip (hük. M.Ö. 359-336) bugün Edirne'nin bulunduğu yerde Odrys olarak anılan yerleşimi M.Ö. 342-340 yılında fethettikten sonra, buraya ufak bir kale ve kasaba inşa ederek Orestai adıyla bilinen Trakya ve Makedon halklarını buraya yerleştirmiştir. Daha sonra Trakyalı Uskuduma kabilesinin idaresinde olan bu kasabayı M.Ö. 73 yılında Romalı Makedonya prokonsülü Marcus Terentius Varro Lucullus (ö. M.Ö. 56) ele geçirmiştir (Nollé, 2009: 107, 122). M.S. 124 yılında Roma İmparatoru Hadrianus'un şehrin kalesini ve şehri yeniden kurduğu bilinmektedir (Nollé, 2009: 146). Milattan sonra 5. yüzyılın ortalarında Trakya bölgesi Germen kavimlerinin eline geçmiştir. Milattan sonra 7. yüzyılda Trakya bölgesinin kuzey kısmı Birinci Bulgar İmparatorluğu (681-1018) topraklarına dahil edilmiştir. Bölgenin güney kısmı ise Bizans İmparatorluğu'nun idaresine girmiş ve Trakya idari bölgesi (*thema*) olarak düzenlenmiştir.

Belgrad-Sofya-Konstantinopolis'i birbirine bağlayan önemli stratejik yollar üzerinde kurulmuş olan Hadrianopolis şehri Bizans döneminde çoğu zaman askerî aktivitelerin merkezinde yer aldı ve kuzeyden gelen akınlara karşı Konstantinopolis'i koruyan bir şehir görevini üstlendi (Asdracha, 1976: 137-148; Soustal, 1991; Külzer, 2008). Milattan sonra 9. ve 10. yüzyıllarda, Bizans İmparatorluğu'nun Bulgar İmparatorluğu ile yaptığı savaşlarda, sınır bölgesinde bulunduğundan şehrin stratejik önemi vardı. 1204 yılındaki Dördüncü Haçlı Seferi sonrası, Hadrianopolis ve komşu şehir Dimetoka'yı (Didymoteichon) kâğıt üzerinde Konstantinopolis Latin İmparatorluğu'na bağlı ancak pratikte yerel Bizans ileri gelenleri tarafından yarı özerk biçimde idare edilen feodal bir Haçlı prensliği (1204/6-1227/28) olarak görmekteyiz (Van Tricht, 2014).

Hadrianopolis şehrinin Roma İmparatoru Hadrianus tarafından kuruluş hikâyesine ilk olarak M.S. 117 ve 283 yılları arasında yaşamış Roma

¹ Hadrianus isminin deforme hali olan Edirne ismi Osmanlı kaynaklarında karşımıza Adrin, Edrin, Adranos ve İdrivne gibi isimlerle çıkmaktadır.

imparatorları ve vârislerinin biyografilerini içeren M.S. 3. yüzyılda Latince yazılmış *Historia Augusta* (veya *Scriptores Historiae Augustae*) adlı eserin “Elagabalus’un Hayatı” (hük. M.S. 218-222) bölümünde rastlıyoruz. (*Historia Augusta*, Antoninus Elagabalus: 7). Bu eserde ilk defa şehir bir antik Yunan mitolojik kahramanı olan Klytaimnestra ve Argos Kralı Agamemnon’un oğlu Orestes ile ilişkilendirilir. Agamemnon, Paris tarafından karısı Helen Truva’ya götürülen Menelaos’un erkek kardeşidir. Truva savaşlarına katılan Agamemnon eve döndüğünde karısı Klytaimnestra’nın sevgilisi Aigisthos tarafından öldürülür. Homeros’un *Odyseia* adlı eserinde Orestes Aigisthos’u (Homeros, *Odyseia*, III: 300-310), Aiskhylos’un *Oresteia Üçlemesi* adlı piyesinin “Adak Sunucuları” bölümünde ise hem Aigisthos’u hem de annesi Klytaimnestra’yı öldürerek babasının öcünü alır. Bu nedenle Orestes aile bağlarına zarar verenleri kovalayarak cezalandıran *Erinyes* isimli kanatlı tanrıçalar tarafından takip edilir ve aklını yitirir (Aischylos, *Oresteia. Libation-Bearers*: 838-934).

Euripides’in *Iphigenia Tauris*’de adlı eserinde ise Orestes, kuzeni Pylades ile tanrılara kurban edilmek üzere iken kaçırılıp Tauris’e götürülen kızkardeşi Iphigenia’yı Hellas anakarasına getirir. Ayrıca Tanrı Apollon’un emriyle Artemis Tauropolos’un kült imajını da bu barbar topraklardan alıp tüm Hellen/Grek dilinin konuşulduğu coğrafyaya yayar ve Grek şehirlerinin kurulmasına öncülük eder (Euripides, *Iphigenia en Taurois*: 393-394, 422-426, 435-438).² Bu seyahatleri sırasında Orestes ana katili olma suçundan arınacak ve Erinyes’ler tarafından takip edilmekten kurtulacaktır. Orestes’in ana katili olma ve bu suçtan arınma efsanelerinin geçtiği coğrafi mekanlar Delphi, Mora, Rodos ve Amanos Dağları gibi yerlerdir (Bilde, 2003).

Historia Augusta’daki “Elagabalus’un Hayatı”, Orestes, Iphigenia ve Pylades ile ilişkilendirilen ve Artemis Tauropolos’un kült imajına sahip olduğunu iddia eden çok sayıda şehir hakkında bilgi verirken Trakya’daki Hadrianopolis’ten de bahseder. Orestes’in Hebros Nehri (Meriç) yakınlarında Apud Tria Flumina adlı bir yerde bir kehanet buyruğuna göre kendini anne katli suçundan arındırdığını ve orada Oresta adında bir şehir kurduğunu anlatır. Roma İmparatorluk dönemi Hadrianopolis kuruluş efsanesini nümismatik veriler ışığında inceleyen Johannes Nollé’ye göre su kaynakları

² Artemis 4. ve 5. yüzyıllara değin geç Roma döneminde de kültü devam Hellenistik dönem öncesi bir tanrıçadır. Tauropolos bu tanrıçaya verilen ve anlamı tam olarak bilinmeyen bir sıfattır.

ve nehirlerin temizlenme ve arınma ile yakından ilişkisi ve Hadrianopolis'in Tunca, Meriç ve Arda'nın birleştiği noktada yer alması bu efsanede Orestes'in suçlarından bu coğrafyada arınması efsanesinin ortaya çıkmasında etkili olmuştur (Nollé, 2009: 124). “Elagabalus’un Hayatı”na göre yüzyıllar sonra bir kâhin Roma İmparatoru Hadrianus’a deliliğinden arınması için daha önce delirmiş ancak sonrasında iyileşmiş bir kişinin iyileşmesine yardımcı olan bir yeri ele geçirmesini ve böylece kendisini sayısız senatörü öldürmeye iten nevrozdan kurtulacağını salık vermiştir.³ Geç Roma İmparatorluğu döneminde, M.S. 3. yüzyılda ortaya çıkan, Yunan mitoloji kahramanı Orestes ve Roma İmparatoru Hadrianus’un Hadrianopolis’in kurucuları olarak anlatıldığı şehir kuruluş efsanesi Roma politik idaresi altındaki Hadrianopolis şehri ve civarının bu kuruluş hikâyesi aracılığıyla yerel kültürel, dinsel ve etnik geleneklerini Romalılaştırmaya yardımcı olmuştur. Aynı zamanda şehir Yunan mitolojisiyle bağlantı kurularak kadim ve asil bir köken iddiasında bulunabilmiş ve kurucusunun bir Roma imparatoru olması yoluyla da hak ve ayrıcalıklara sahip olmuştur.

Hadrianopolis/Adrianopolis’in Bizans Dönemi Kuruluş Hikâyeleri

Hadrianopolis’in Roma imparatorluk döneminde ortaya çıkan kuruluş efsanesine 10. yüzyılda yazılmış üç Bizans kroniği, Pseudo-Symeon *Magistros Kroniği*, *Diyakoz Leo’nun Tarihi* ve *Theophanes Continuatus Kroniği*⁴ ve 14. yüzyılda yazılmış, Hadrianopolis doğumlu ancak küçük yaşta esir düşerek Osmanlı yönetimindeki Melagina’da şehit olan Bizanslı Genç Theodoros’un hikâyesinde (BHG 2431) (ö. 1347-61/69) kısaca rastlıyoruz (Oikonomides, 1955; Kitapçı Bayrı, 2020: 115-123). Pseudo-Symeon *Magistros Kroniği* ve *Diyakoz Leo’nun Tarihi*, şehri Agamemnon’un oğlu Orestes’in annesi Klytaimnestra’yı öldürdükten sonra avare dünyayı dolaşırken kurduğundan bahseder. Bu kroniklere göre şehrin özgün adı Orestias’dır. Daha sonra imparator Hadrianus şehrin stratejik konumunu fark edip şehri duvarlarla çevirmiş ve “Hadrianus’un Şehri”

³ M.S. 117 yılında Suriye’de bulunan Hadrianus, İmparator Traianus’un öldüğü ve kendisinin imparator olduğunu öğrenince Roma’ya dönüş için yola çıkar. Roma’nın idaresi ise Hadrianus gelene kadar Praetorian Muhafızları Valisi Publius Acilius Attianus’un elindedir. Attianus dört senatörü Hadrianus’un güvenliğine tehlike oluşturdukları gerekçesiyle öldürtür. Bu olay Roma’da Hadrianus’a karşı muhalefete yol açar ve Hadrianus bu kararın kendisinin olmadığını belirtip kararın sorumluluğunu Attianus’a yükler.

⁴ Onuncu yüzyıl Bizans kronikleri için bk. Markopoulos 2003; Treadgold 2013, 39-88, 217-270; Manafis 2020, 43-109.

olarak isimlendirmiştir (Bekker, 1838: 686.16-687.2; Hase, 1828: 130.5-14; Talbot and Sullivan, 2005: 177).

Theophanes Continuatus Kroniği'nde Orestes'in Hadrianopolis'te suçlarından arınarak iyileşmesi anlatısına da değinilir. Buna göre: Eylül ayında, 3. *indiction*'da Pankratoukas isimli bir kişi Hadrianopolis şehrini Symeon'a teslim etmiş diye belirtmektedir.⁵ Burada bahsi geçen Symeon, Bulgar Çarı I. Symeon'dur (hük. 893-927). Yine anlatıya göre, bu yerin özgün adı Orestias'dır. Zira Agamemnon'un oğlu Orestes annesi Klytaimnestra ve annesinin sevgilisi Aigisthos'u öldürüp delirmiş ancak Tunca, Meriç ve Arda'nın kesiştiği yerde yıkanarak iyileşmiş ve bunu müteakip burada kendi adıyla anılan Orestias şehrini kurmuştur. İmparator Hadrianus daha sonra buraya binalar eklemiş ve şehrin ismini "Hadrianus'un Şehri" olarak değiştirmiştir.⁶

Hadrianopolis'ten bu üç 10. yüzyıl kroniğinde bahsedilmesinin nedeni muhtemelen bu dönemde Bulgar İmparatorluğu ile Bizans İmparatorluğu arasındaki siyasî ve askerî çekişmeleridir. I. Symeon 913 yılında Konstantinopolis'i hedefleyen bir askerî sefer düzenlemiş ve Bizans ve Bulgar İmparatorlukları 927 yılına kadar savaşmışlardır (Fine, 1991: 143-144). Hadrianopolis, Bizans toprakları içerisinde olmasına rağmen bir sınır şehri olarak iki kez I. Symeon tarafından, ilk defa 914 ve daha sonra 922 yılında, Bulgarlar tarafından ele geçirilmiştir. *Theophanes Continuatus Kroniği*'ndeki referans 914 yılında Hadrianopolis'in Bizanslı komutanı Ermeni Pankratoukas'ın şehri Bulgarlara teslim etmesinin hikâyesidir.

927 yılında I. Symeon'un oğlu I. Peter (hük. 927-969) Bizanslılarla bir barış antlaşması imzaladı ve Bizans İmparatorluğu Bulgarlara haraç ödemeye başladı. Bizans İmparatoru II. Nikephoros Phokas (hük. 963-69) haraç ödemeyi reddetti ve 965 yılında saldırıya geçti. Aynı zamanda diplomasi yoluyla Rusları Bulgar topraklarını işgal etmeye ikna etti. Ruslar 968 ve 971 yılları arasında Bulgar İmparatorluğu topraklarını işgal etti ve bu

⁵ *Indiction*, Bizans'ta kronolojik bir birim. Daha detaylı bilgi için bk. *Oxford Dictionary of Byzantium* 2, 993.

⁶ Bekker (1838: 387): Σεπτεμβρίῳ δὲ μηνί, ἰνδικτιῶνος τρίτης, Παγκρατούκας ὁ Ἀρμένης τὴν Ἀδριανούπολιν τῷ Συμεὼν προδεδώκεν, ἥτις τὸ πρὶν μὲν Ὀρεστίας ἐκαλεῖτο, ἐξ Ὀρέστου υἱοῦ Ἀγαμέμνονος, ὃς ζήλω δικάῳ διὰ τὴν πρὸς τὸν πατέρα Κλυταιμνήστρας δολοφονίαν ταύτην σὺν Αἰγίσθῳ ἀποκτείνας λίαν ἐκμέμνηεν καὶ ἐν τῇ συνελεύσει Ἐβρου Ἄρζου τε καὶ Ἀρτάκου τῶν τριῶν ποταμῶν γε λουσάμενος τῆς νόσου ἀπῆλλακτο. ἐνθα ταύτην οἰκοδομήσας ἐπὶ τῷ ἰδίῳ ὀνόματι κέκληκεν. Ἀδριανὸς δὲ Καῖσαρ εὐκτίστοις οἰκίμασιν αὐτὴν μεγαλύνας πόλιν Ἀδριανοῦ μετακέκληκεν.

da Bulgar devletinin bir süreliğine yıkılmasına ve daha sonra Bizans ile Bulgaristan arasında 1018'e kadar devam edecek 50 yıllık bir savaşın başlamasına sebebiyet verdi. *Diyakoz Leo'nun Tarihi*'nde geçen Hadrianopolis referansı 971 yılında Bizans İmparatoru I. İoannes Tzimiskes'in (hük. 969-976) Ruslara karşı yapacağı askerî sefer için Konstantinopolis'ten ayrılıp Hadrianopolis'e gelmesiyle ilgilidir. Bizans İmparatorluğu'nun Bulgarlar ve Ruslarla bu dönemde yaptığı savaşlar ve Hadrianopolis'in önemli stratejik bir askerî kavşakta sınır şehri olarak yer alması 10. yüzyıl kroniklerinde ondan sık sık bahsedilmesinin en önemli sebeplerindedir.

Roma'nın imparatorluk döneminde, özellikle "philhellen" imparatorlar döneminde ortaya çıkan Hadrianopolis'in kuruluş hikâyesinin 10. yüzyılda Bizans'ta yaşanan kültürel ortamla da ilişkisi vardır. Bazı tarihçilerin "İlk Hümanizm" (Lemerle, 1971; Flusin ve Cheynet, 2017) bazılarının ise "Makedon Hanedanlığı Rönesansı" olarak (Treadgold, 1984) adlandırdığı bu dönem, Hristiyan ve Eskiçağ Hellen kültürel öğelerinin bir araya geldiği, Antikçağa, arkaik etnografi, insan toplulukları ve yer adlarının etimolojisini öğrenmeye yönelik ilginin arttığı bir dönemdir (Treadgold, 2013: 137, 191n136, 216). Yukarıda bahsi geçen 10. yüzyıl Bizans kronikleri Bizans İmparatoru Konstantinos Porphyrogenetos'un (hük. 944-959) döneminde imparatorun yakın çevresinde üretilmiş, metodoloji, içerik, mitolojik öğeler ve coğrafi mekânlara verilen kaynak referansları açısından birbirleriyle benzerlik gösteren eserlerdir (Markopoulos, 2009: 137-150; Manafis, 2020: 70-75, 82; Diller, 1938; Diller, 1950).

Onuncu yüzyılda yaşanan kültürel ortama benzer bir ortam Bizans'ta 13. ve 14. yüzyıllarda da yaşanmıştır. "Palaiologos Rönesansı" (1261-1360) olarak da adlandırılan bu yüzyıllar Bizans'ta filoloji, Hellen eserlerine ve edebiyatına ilginin arttığı bir dönemdir (Ševčenko, 1984; Fryde, 2000). Birçok Hellen metni Bizanslı âlimler tarafından incelenmiş, kopyalanmış ve Eskiçağ Hellen yazarlarının eserlerinin yeni edisyonları hazırlanmıştır (Fryde, 2000: 226-267, 268-292). Bu açıdan 14. yüzyılda yazılmış Genç Theodoros'un hikâyesinde kısaca tekrar edilen Hadrianopolis'in kuruluş hikâyesi dikkat çekicidir. Bu hikâyede Theodoros'un daha önce ismi Orestias olarak bilinen ancak sonra İmparator Hadrianus tarafından tekrar inşa edilerek adını verdiği şehir olan Hadrianopolis'te doğduğu ve dini bütün

Hıristiyan ebeveynler tarafından büyütüldüğü anlatılmaktadır.⁷ Şehir hâlâ Bizanslıların elindedir. Bir askerî akın veya savaş sırasında küçük yaşta esir düşen ve o dönem Osmanlıların idaresinde olan Bitinya'daki Melagina şehrine getirilen Theodoros, burada Müslüman olur ve onu esir edenlerin Bizanslılara karşı akınlarında yer alır, daha sonra Hıristiyanlığa dönmek istediğinde şehit edilir.

Onuncu yüzyılda olduğu gibi 13. yüzyıl ve 14. yüzyılın ilk yarısında Hadrianopolis şehri Bizans siyasetinde önemli bir yere sahipti. 1321 ve 1328 yılları arasında Bizans İmparatoru II. Andronikos Palaiologos (hük. 1282-1328) ve torunu III. Andronikos (hük. 1328-1341) arasında çıkan Birinci Bizans İç Savaşı'nda III. Andronikos Hadrianopolis'te ikamet etti. 1341 ve 1347 yılları arasındaki İkinci Bizans İç Savaşı'nda ise VI. İoannes Kantakouzenos (hük. 1347-1354) Hadrianopolis'ten 50 kilometre uzaklıktaki Dimetoka'yı başkenti yaptı ve imparatorluk ailesinin ileri gelenleri Hadrianopolis'te ikamet etmeye başladı. Theodoros'un esir düşerek Osmanlı idaresine girmiş Bitinya bölgesine getirilmesinin, bu iç savaşlar boyunca özellikle İoannes Kantakouzenos'un Aydınöğulları ve Osmanlı beyliklerinden askerî yardım alması ve Trakya ve Balkanlara geçen bu beyliklere bağlı askerî güçlerin buradaki akınlarıyla yakından ilgisi olduğu aşikârdır (Kitapçı Bayrı, 2020: 115-123). 1361 (İnalçık, 1965) veya bazı tarihçilere göre 1369'da (Beldiceanu, 1965; Zachariadou, 1970) Osmanlı Beyliği'nin fethedeceği Hadrianopolis şehrinin kuruluş hikâyesi (hikâyeleri) 15. ve 16. yüzyıllarda Osmanlılar tarafından tekrar yazılacaktır. Bu hikâyeler ise başka bir makalede anlatılacaktır (Bayrı, 2022: hazırlanıyor).

KAYNAKÇA

Temel Kaynaklar

BEKKER, I. (Ed.) (1838), *Theophanes Continuatus, Ioannes Cameniata, Symeon Magister, Georgius Monachus*, Weber, Bonn.

HASE, C.B. (Ed.) (1828), *Leonis Diaconi Caloënsis Historiae Libri Decem*, Weber, Bonn.

⁷ Oikonomides (1995: 216): Οὗτος ὁ τοῦ θεοῦ νέος μάρτυς, Θεόδωρος, ἐκ τῆς πόλεως τὸ γένος εἴλεκεν Ἀδριανοῦ, ἥτις τὸ παλαιὸν Ὀρεστίας ἐλέγετο, Ὀρέστου ταύτην ἐκ βάρθρων ἀνεγείραντός τε καὶ οἰκήσαντος, υἱὸς δὲ οὗτος τοῦ τῶν κατὰ τῆς Τροίας στρατηγησάντων Ἑλλήνων βασιλέως. Μετὰ πολλὰς δὲ γενεὰς Ἀδριανὸς νενοσηκυῖαν εὐρῶν καὶ ἐκλελοιπῦϊαν ὥσπερ ἀνακαινίσας αὐτῆς ᾤκησεν.

- KOVACS, D. (Ed. ve Çev.) (1999), *Euripides, Trojan Women, Iphigenia among the Taurians; Ion*, Harvard University Press, Cambridge, Mass.
- MAGIE, D. (Ed. ve Çev.) (2000), *Historia Augusta*, Cilt 2, Harvard University Press, Cambridge, Mass.
- MURRAY, A.T. (Ed. ve Çev.) (1998), *The Odyssey*, Cilt 1, Haz. G.E. DIMOCK, Harvard University Press, Cambridge, Mass.
- OIKONOMIDES, N. (Ed.) (1955), “Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου Θεοδώρου τοῦ Νέου”, *Neon Athenaiion*, 1.2, 205-221.
- SOMMERSTEIN, A.H. (Ed. ve Çev.) (2008), *Aeschylus, Oresteia, Agamemnon, Libation-Bearers, Eumenides*, Harvard University Press, Cambridge Mass.
- TALBOT, A.M. ve D.F. SULLIVAN (Ed. ve Çev.) (2005), *The History of Leo the Deacon, Byzantine Military Expansion in the Tenth Century*, Dumbarton Oaks, Washington, D.C.

İkincil Kaynaklar

- ASDRACHA, C. (1976), *La région de Rhodopes aux XIIIe et XIVe siècles. Étude de géographie historique*, Verlag der byzantinisch-neugriechischen Jahrbücher, Atina.
- BELDICEANU-STEINHERR, I. (1965), “La conquête d’Adrianople par les Turcs. La pénétration turque en Thrace et la valeur des chroniques ottomanes”, *Travaux et mémoire*, 1, 439-461.
- BILDE, P. G. (2003), “Wandering Images. From Taurian (and Chersonesean) Parthenos to (Artemis) Tauropolos and (Artemis) Persike”, Ed. P. Guldager Bilde, J.M. Højte ve V.F. Stolba, *The Cauldron of Ariantas. Studies Presented to A.N. Scegllov on the Occasion of His 70th Birthday*, Aarhus University Press, Aarhus, 165-183.
- DILLER, A. (1938), “The Tradition of Stephanus Byzantius”, *Transactions and Proceedings of the American Philological Association*, 69, 333-348.
- DILLER, A. (1950), “Excerpts from Strabo and Stephanus in Byzantine Chronicles”, *Transactions and Proceedings of the American Philological Association*, 81, 241-53.
- DOUGHERTY, C. (1994), “Archaic Greek Foundation Poetry: Questions of Genre and Occasion”, *The Journal of Hellenic Studies*, 114, 35-46.
- FINE, J. (1991), *The Early Medieval Balkans. A Critical Survey from the Sixth to the Late Twelfth Century*, University of Michigan Press, Ann Arbor.

HADRIANOPOLIS/ADRIANOPOLIS ŞEHRİNİN
GEÇ ROMA İMPARATORLUĞU VE BİZANS DÖNEMLERİNE AİT
ŞEHİR KURULUŞ HİKAYELERİ

- FLUSIN, B. ve J.C. CHEYNET (Ed) (2017), *Autour du “Premier humanisme byzantin” & des “Cinq études sur le XIe siècle”, quarante ans après Paul Lemerle*. Travaux et mémoires, 21.2, Association des amis du Centre d’histoire et civilisation de Byzance, Paris.
- FRYDE, E. (2000), *The Early Palaeologan Renaissance (1261-c.1360)*, Brill, Leiden.
- HANSEN, Mogens H. ve T. H. NIELSEN (2004), *An Inventory of Archaic and Classical Poleis*, Oxford University Press, Oxford.
- HELLER, A. (2006), “Αρχαιότης et εὐγένεια. Le thème des origines dans les cités d’Asie Mineure à l’époque impériale”, *Ktēma: civilisations de l’Orient, de la Grèce et de Rome antiques*, 31, 97-108.
- İNALCIK, H. (1965), “Edirne’nin Fethi, 1361”, *Edirne: Edirne’nin 600. Fetih Yıldönümü Armağan Kitabı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 137-159.
- KİTAPÇI BAYRI, B. (2020), *Warriors, Martyrs, and Dervishes. Moving Frontiers, Shifting Identities in the Land of Rome (13th-15th Centuries)*, Brill, Leiden.
- KİTAPÇI BAYRI, B. (2022), “Two Tales of A City: Adrianople/Edirne”, *Plenary Session Proceedings of the 24th International Congress of Byzantine Studies, 22-27 August 2022, Venice-Padua*, Ca Foscari, Venedik (hazırlanıyor).
- KÜLZER, A. (2008), *Ostthrakien (Europe)*, Tabula Imperii Byzantini 12, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Viyana.
- LEMERLE, P. (1971), *Le premier humanisme byzantin. Notes et remarques sur enseignement et culture à Byzance des origines au Xe siècle*, Presses Universitaires de France, Paris.
- MANAFIS, P. (2020), *(Re)writing History in Byzantium. A Critical Study of Collections of Historical Excerpts*, Routledge, Oxon.
- MARKOPOULOS, A. (2003), “Byzantine History Writing at the End of the First Millennium”, Ed. P. Magdalino, *Byzantium in the Year 1000*, Brill, Leiden, 189-197.
- MARKOPOULOS, A. (2009), “Genesisius. A Study”, Ed. S. KOTZABASSİ ve G. MAVROMATİS, *Realia Byzantina*, Walter de Gruyter, Berlin, 137-150.
- NICOL, D.M. (1999), *The Last Centuries of Byzantium, 1261-1453*, Cambridge University Press, Cambridge.

- NOLLÉ, J. (2009), “Zu den Gründungstraditionen des thrakischen Hadrianopolis (Edirne)”, *Chiron* 39, 101-161.
- PONT, A.V. (2007), “L’empereur ‘fondateur’. Enquête sur les motifs de la reconnaissance civique”, *Revue des études grecques*, 120.2, 526-52.
- SCHEER, T. S. (1993), *Mythische Vorväter: zur Bedeutung griechischer Heroenmythen im Selbstverständnis kleinasiatischer Städte*, Maris, Münih.
- ŠEVČENKO, I. (1984), “Palaeologan Renaissance”, Ed. W. TREADGOLD, *Renaissances before the Renaissance. Cultural Revivals of Late Antiquity and the Middle Ages*, Stanford University Press, Stanford, Kaliforniya, 144-171.
- SOUSTAL, P. (1991), *Thrakien (Thrake, Rodope und Haimimontos)*, Tabula Imperii Byzantini 6. Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Viyana.
- TREADGOLD, W. (1984), “Macedonian Renaissance”, Ed. W. TREADGOLD, *Renaissances before the Renaissance. Cultural Revivals of Late Antiquity and the Middle Ages*, Stanford University Press, Stanford, Kaliforniya, 75-98.
- TREADGOLD, W. (2013), *The Middle Byzantine Historians*, Palgrave Macmillan, New York.
- VAN TRICHT, F. (2014), “The Byzantino-Latin Principality of Adrianople and the Challenge of Feudalism (1204/6–ca.1227/28). Empire, Venice, and Local Autonomy”, *Dumbarton Oaks Papers*, 68, 325-342.
- ZACHARIADOU, E. (1970), “The Conquest of Adrianople by the Turks”, *Studi veneziani*, 12, 211-218.